

THE CONTRIBUTION OF THE ORTHODOX CLERGY TO THE STRUGGLE FOR ROMANIA'S INDEPENDENCE

Claudiu Cotan

Assoc., Prof., PhD., „Ovidius” University of Constanța

Abstract: The acquisition of independence has represented a special time in the history of Romania till nowadays. The sacrifices of the soldiers on the fronts in the South of the River Danube showed Europe that the young Romanian state could defend its own political interests. The Orthodox clergymen have also taken part in all the events which outlined independence and affirmed Romania as important state in the European South – Eastern politics. During the fights of 1877 – 1878 and 1913, the Orthodox priests were near the Romanian soldiers in trenches or hospitals for wounded persons. The Orthodox monks and nuns left the peace and quiet of the monasteries to support the medical staff, and certain monasteries have been changed into military hospitals. I will try to present, in these pages, the contribution of the Orthodox clergy to the acquisition of Romania's independence and to the religious organisation of Dobrugea, the Romanian territory acquired through the sacrifices of the soldiers and of the entire people.

Keywords: soldiers, priests, monks, hospitals, monasteries

Perioada cuprinsă între anii 1871-1914, adică de la înființarea Germaniei și până la declanșarea Primului Război Mondial (1914-1918), a fost marcată de o tot mai pronunțată concurență între Marile Puteri, interesate în dobândirea de noi teritorii și piețe economice. Treptat, s-a ajuns la formarea a două blocuri politico-militare: Antanta (Anglia, Franța, Rusia) și Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Italia, România), fiecare dintre acestea urmărindu-și propriile interese. Rusia și Austro-Ungaria au dus o politică de control asupra țărilor din Balcani, în timp ce Franța era în dispută cu Germania după pierderea Alsaciei și Lorenei (1871). Germania a cunoscut o dezvoltare economică puternică în timpul regimului lui Bismarck, Anglia a încerca să țină pasul cu aceasta, iar Franța a încuraja revitalizarea societății prin introducerea unor reforme sociale, politice, economice și chiar religioase (separarea Bisericii de stat – 1905 și expulzarea ordinilor religioase catolice în timpul guverării prim-ministrului Clémenceau – 1906-1911). Italia, cu toate încercările sale, a rămas o putere europeană de mână a doua¹.

Răscoala din Balcani, care a dus la schimbări politice majore în Europa, a izbucnit în 1875, și s-a răspândit cu mare rapiditate în Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Serbia și Muntenegru. Revoluționarii bulgari refugiați în România în frunte cu Hristo Botev au trecut în sudul Dunării, dar mica grupare revoluționară a fost înfrântă de intervenția otomană. Conflictul balcanic a oferit Rusiei prilejul de a interveni în politica balcanică pe baza statutului său de apărătoare a ortodocșilor din Imperiul otoman. Mitropolitul Filaret al Moscovei i-a susținut pe bulgari în lupta lor pentru emanciparea religioasă, determinând diplomația rusească de la Constantinopol să-i încurajeze pe otomani în a da satisfacție bulgarilor, care cereau autocefalie față de Patriarhia Ecumenică. Prin

¹ Vezi Claudiu Cotan, *Ortodoxia și mișcărilor de emancipare națională din sud-estul Europei în secolul al XIX-lea*, Edit. Bizantină, București, 2004, p. 306.

intervenția politică și militară din 1877, Rusia a salvat populația bulgară de atrocitățile soldaților turci și a contribuit la producerea unor schimbări substanțiale în geopolitica sud-est europeană².

În vara anului 1876, Serbia a declarat război Turciei, acțiune imitată și de Muntenegru. În noua situație, România a cerut Turciei o lărgire a drepturilor sale internaționale. După discuțiile politice de la Livadia - Crimeea, unde s-au stabilit condițiile trecerii trupelor rusești pe teritoriul României, în aprilie anul următor, la București s-a semnat un acord ruso-român. Curând România a intrat în război sprijinind Armata țaristă în bătăliile de la Plevna și Grivița. Astfel, România intrat în primul război care avea să-i schimbe statutul politic internațional.

La acest prim conflict militar al tinerei Armate române au luat parte și preoții militari ortodocși care activau în garnizoanele marilor orașe. Arhimadritul Gavriil Rășcanu, fost preot militar, a scris în timpul războiului un articol intitulat: *Datoriile preotului în Armată, pe timp de pace sau de război*, unul dintre primele articole care prezentau viziunea unui cleric asupra rolului capelanului pe front. Încă din timpul domnitorului Al. I. Cuza erau activi câțiva preoți militari, fiind adoptată o primă legislație cu privire la atribuțiile acestei categorii de clerici. În 1870 a fost aprobat primul *Regulament pentru clerul de armată*, în care se preciza că fiecare regiment putea avea câte un preot militar. La izbucnirea războiului ruso-româno-turc din 1877 în Armata română se găseau zece preoți militari, majoritatea călugări. Unul dintre aceștia, confesorul Gavrilă Ursu a fost decorat cu Virtutea Militară pentru dăruirea arătată pe front alături de soldații pe care i-a îmbărbătat în momentele grele ale războiului.

O contribuție importantă la susținerea Armatei române au avut-o monahii care au activat cu precădere în serviciul sanitar. Din 25 aprilie 1877, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice se interesa de situația în care se găseau mănăstirile, de ce posibilități de cazare aveau, dar mai ales de distanța la care se aflau față de calea ferată pentru a fi transformate în caz de nevoie în obiective militare. Printr-un document din 28 mai 1877, I. C. Brătianu cerea întocmirea unui raport referitor la reparațiile de care aveau nevoie mănăstirile pentru a putea fi folosite ca spitale de război. La 26 iulie 1877, Mitropolia de la București înștiința Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice că dispunea de 50 de călugări și 50 de călugărițe pentru serviciu sanitar la ambulanțele Armatei. Până în august 1877 erau înrolați deja 200 de călugări și călugărițe în serviciul sanitar. Între acești monahi s-au găsit mulți călugări din mănăstirile din preajma Bucureștiului (20 de călugări de la Mănăstirea Cernica, 26 de la Mănăstirea Căldărușani, 20 de călugărițe de la Mănăstirea Pasărea). De la Cernica și Căldărușani au mai fost mobilizați 12 călugări pentru transportarea răniților la barăcile construite în incinta Spitalului Filantropia. Mitropolitul Iosif Naniescu a cerut la 13 sept. 1877, ca 20 de maici de la Mănăstirea Agapia să meargă la București pentru a îngriji răniții din spitale. După două zile, episcopul Iosif de Huși a solicitat ca 8 călugărițe să meargă să ajute Spitalul din Galați³.

Spitalul Brâncovenesc, al cărui prim efor era mitropolitul primat, a pus la dispoziția Armatei 8 saloane cu 86 de paturi și îngrijirea gratuită a răniților. Seminarul din Buzău și Episcopia au fost pregătite pentru a fi transformate în spitale. Preotul Mihalache Nicolăescu din Drăgășani a ajutat la organizarea unui spital cu 150 de paturi pentru răniți. În sprijinul său au venit și alți preoți din regiune. În ajutorul răniților au venit Epitropia bisericii Madona Dudu și Epitropia bisericii Sfântul Ilie din Craiova, care în cele două localuri pe care le deținea, Școala Lazaro-

² H. A. Hristov, „The Russo-Turkish War of 1877-1878 and Bulgaria's Liberation from Ottoman Yoke”, în *Bulgarian Historical Review* nr. 3, Sofia, 1988, p. 9.

³ Al. N. Stănculescu, „Clerul ortodox român în sprijinul războiului de independență”, în *Mitropolia Olteniei*, XXIX, 1977, nr. 4-6, pp. 342-351.

Otelișanu și Institutul Sfântul Ilie au organizat un spital cu 330 de paturi. La fel, Dispensarul medical al bisericii Sfânta Treime din Craiova a venit în ajutorul celor răniți. De ajutorul călugărilor au avut parte și 500 de prizonieri turci internați la Mănăstirea Bistrița. Aceștia primeau o rație de hrană zilnică mai mare decât cea a soldaților români aflați în Bulgaria. Episcopul Athanasie Stoenescu al Râmnicului-Noul Severin a avut o bună colaborare cu Comitetul Doamnelor Craiovene care patrona Spitalul *Independența* pentru soldații răniți. Pentru implicarea sa exemplară în susținerea Armatei române, episcopul Athanasie a fost decorat cu Steaua României în grad de comandor. De asemenea, pentru jertfele făcute și pentru devotamentul cu care au slujit în spitale au fost decorate călugărițele de la Mănăstirea Horezu și de la Mănăstirea Dintr-un lemn. Arhimadritul Ghenadie Enăceanu a primit ordinul rusesc Sfânta Ana clasa a III-a, ca semn de apreciere pentru ajutorul dat soldaților aflați pe front.

Călugărițele au urmat un curs de pregătire sanitară la Spitalul *Filantropia*, iar călugării de la Cernica și Căldărușani au fost puși la dispoziția Crucii Roșii pentru transportul răniților. Pe lângă ajutorul oferit de mănăstirile ortodoxe, în sprijinul Armatei a venit și Comitetul Doamnelor din Iași condus de Maria Rosetti-Roznovanu, care a strâns bani și ofrande pentru ostașii români. Acest comitet a înființat Spitalul din Târgu-Măgurele și Ospiciul Sfânta Maria din Iași în care se găseau mobilizate și zece călugărițe. Numeroase donații au făcut ierarhii ortodocși, dar și preoții și protopopii. Chiar și elevii Seminarului Central din București au făcut o colectă pentru front.

Episcopul Ghenadie al Argeșului a emis la 12 sept. 1876, o circulară pentru susținerea Armatei române. La 19 mai 1877, mitropolitul Iosif Naniescu al Moldovei a cerut ca în biserici să se facă colecte la cutia milei pentru soldații români, îndemnul la această acțiune venind din partea Comitetului de Doamne din Iași. Același îndemn l-a repetat după două luni în dorința de a spori colectele credincioșilor. Sfântul Sinod a trimis o circulară către toți preoții pentru ca cei morți pe front să fie pomeniți la Sfânta Liturghie timp de trei ani, ca să le fie dedicată o zi pe an pentru pomenire și ca în fiecare biserică să fie așezată cutia milei pentru ajutorarea familiilor celor morți în război. Preoților li s-a cerut să întocmească un tablou statistic cu numărul și situația materială a familiilor eroilor de război. Protopopii și comitetele aveau datoria să preia fondurile strânse în biserici și să le distribuie după necesitate fiecărei familii de eroi. Astfel, donaiile au fost încredințate Comitetului Doamnelor care le-au folosit pentru ajutorarea răniților, văduvelor și orfanilor. Pe durata războiului, preoții, călugării și ierarhii au făcut rugăciuni pentru pomenirea eroilor și pentru victoria Armatei⁴. Pentru fiecare eveniment petrecut pe front s-au făcut rugăciuni și slujbe în biserici și chiar prtocesiuni pe străzile orașelor. Episcopul Athanasie al Râmnicului-Noul Severin a tipărit o broșură cu rugăciuni speciale pentru procesiunile ce se săvârșeau în parohii.

Solidaritatea a depășit hotarele României, în sufletele românilor ardeleni fiind prezentă nădejdea unei viitoare unității naționale. S-au format comitete de ajutorare în mai multe orașe transilvănene, care însă au fost interzise de autoritățile maghiare la sfârșitul lunii mai 1877. Guvernul maghiar presimțea că momentele dificile prin care trecea Imperiul otoman puteau să lovească și Austro-Ungaria. Sub presiunea Budapestei comitete de ajutorare s-au transformat în centre de colectare a ofrandelor destinate soldaților români mobilizați pe fronturile din Bulgaria. Inițiativa înființării comitetelor de ajutorare a răniților români i-a aparținut Iuditei Măcelariu, care a organizat un asemenea comitet la Sibiu în 5/17 mai 1877. Următorul comitet s-a format la Brașov sub președinția lui Diamandi I. Manole. La Năsăud comitetul a fost condus de Elisabeta

⁴ Mircea Păcurariu, „90 de ani de la proclamarea Independenței de Stat a României”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LXXXV, 1967, nr. 5-6, pp. 602-617.

Pop Păcurariu, iar la Făgăraș de Anastasia Popescu, soția protopopului Petru Popescu. S-a format și un comitet al studenților români din Viena, condus de Octavian Blasian. S-au organizat comitete în toate orașele importante din Transilvania spre îngrijorarea autorităților austro-ungare care nu vedeau cu ochi buni solidaritatea românilor aflați de o parte și de cealaltă a munților Carpați. De aceea, în locul acestor s-au înființat centre de colectare care au funcționat pe toată durata războiului ruso-româno-turc. Centrul de colectare de la Sibiu era condus de Iudita Măcelariu, iar cel din Brașov de Diamandi I. Manole. La încurajarea acțiunilor de colectare a contribuit și presa transilvăneană prin publicațiile: *Telegraful român*, *Gazeta Transilvania* și revista *Familia*⁵. Pentru ajutorarea răniților au fost donați 45.000 de lei aur, comprese, pansamente, sute de cămăși, cearșafuri și mulți metri de pânză. În comitetele de ajutorare au intrat ca membre soții de preoți, fiind cunoscute preotesele Maria Hania, soția directorului Seminarului Teologic Andreian, Elefteria Cristea, soția lui Nicolae Cristea, asesor consistorial și redactorul ziarului *Telegraful Român*, Caliope Boiu, soția profesorului Zaharia Boiu și Maria Cunțan, soția profesorului Dimitrie Cunțan. Între cei care au contribuit cu donații au fost preoți, profesori ai Seminarului, episcopul Ioan Popasu și chiar mitropolitul Miron Romanul⁶. Teologul ardelean Vucentiu Grama a trecut munții pentru a se înrola voluntar în Armata română.

Victoriile trupelor ruso-române au îngrijorat Marile Puteri care vedeau o revenire în plan politic internațional a Rusiei. De aceea, când trupele rusești au ajuns să lupte pe teritoriul bulgar în 1877, amenințând să ocupe Constantinopolul și Strâmtoarea, englezii au cerut stoparea războiului care le afecta interesele politice în Marea Mediterană. Imperiul otoman, „omul bolnav al Europei”, era într-un declin accentuat, dar existența sa era necesară pentru echilibrul politic din Balcani. Controlul financiar străin făcea însă imposibilă o redresare economică a Porții otomane, iar legislația semifeudală și despotismul sultanului Abdul-Hamid (1877-1909) plasau imperiul la limita haosului. În această perioadă, Imperiul otoman a trebuit să facă față mai multor războaie și răscoale, dar și revoluției otomane a Junilor Turci. Balcanii au constituit zona fierbinte a continentului, care a perpetuat lupta populației ortodoxe pentru independență, dar și câteva conflicte directe între statele ortodoxe.

Congresul de la Berlin a recunoscut independenței României, Serbiei și Muntenegrului, iar Bulgaria a devenit autonomă. Serbia a preluat Nișul, Pirotul și Vranje, iar România a dobândit Dobrogea, dar a pierdut sudul Basarabiei ocupat de Rusia. Din punct de vedere politic, situația Bulgariei se îmbunătățea, cu toate că era divizată. Bulgaria a fost nemulțumită pentru că a pierdut multe dintre teritoriile pe care le dobândise prin pacea de la San Stefano. De aceea, populația s-a revoltat față de deciziile de la Berlin și a pornit o adevărată răscoală încurajată de clerul ortodox bulgar. Răscoala de la Kresna împotriva tratatului de la Berlin (1878) a fost condusă și organizată de mitropolitul Natanail de Ohrida, cu participarea a sute de clerici ortodocși bulgari⁷. Azeziunea exarhului Antim la revoltă a obligat autoritățile otomane să-l înlăture. Succesor în scaunul arhieresc a fost desemnat exarhul Iosif. În 1890 Exarhatul bulgar a dobândit trei noi episcopii în Macedonia cu toate că acest fapt a nemulțumit profund Patriarhia

⁵ A. Paul, „Ofrande bănești și materiale ale Românilor transilvăneni și bănățeni în sprijinul războiului pentru independență”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 365-367.

⁶ Ilie Frăcea, „Un document inedit despre ecurile proclamării independenței de stat a României în Transilvania”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 361-364; D. Călugăr, „Preoți și familii preotești în sprijinirea războiului de independență”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 359-360.

⁷ Chiril al Bulgariei, „Opoziția contra Pactului de la Berlin. Răscoala de la Kresna”, Edit. Academiei de Științe, Sofia, 1955, recenzie de pr. lector Chiril Pistrui în *Mitropolia Ardealului*, 1966, nr. 1-3, pp. 187-188.

Ecumenică. Rusia dorea extinderea Exarhatului bulgar pentru propriul său interes, majoritatea clericilor bulgari fiind rusofili.

Deși Congresul de la Berlin a extins teritoriile sârbilor, ocuparea Bosniei-Herțegovina de către austrieci a însemnat un eșec al politicii Belgradului. În Bosnia-Herțegovina, intrată sub protecție austriacă, noile autorități au încurajat hegemonia mahomedană a marilor proprietari de pământ⁸. Mitropolia de Belgrad s-a interesat de acum mai mult de soarta sârbilor ortodocși din Bosnia și Herțegovina, cu toate că Viena controla viața religioasă printr-un acord pe care-l negociase cu Patriarhia Ecumenică. Viena decidea asupra clerului și ortodocșilor sârbi din Patriarhia de Karlovitz. Totuși dobândirea independenței a dus la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Sârbe (1879) de către Patriarhia Ecumenică⁹. Patriarhia Ecumenică era pregătită să ofere o autonomie Bisericii Ortodoxe din teritoriile autonome sau independente, însă în care patriarhul ecumenic să-și păstreze o anumită autoritate¹⁰. Interese divergente au apărut în Macedonia, acolo unde s-a dezvoltat un conflict religios sârbo-greco-bulgar.

Biserica Ortodoxă Sârbă a susținut lupta împotriva otomanilor în timpul crizei balcanice din anii 1875-1878. Mitropolitul Mihail de Belgrad a ținut o corespondență permanentă cu principalii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Ruse și a avut contacte cu revoluționarii bosniaci. Numeroșii revoluționari refugiați pe teritoriul Serbiei vedeau în mitropolitul de Belgrad un protector, unii dintre ei primind ajutor și din partea mitropolitului Ilarion al Muntenegrului. În Bosnia și Herțegovina numeroși preoți activau în conducerea comitetelor insurecționale. După intrarea Serbiei în conflict, mulți preoți s-au înrolat fiind prezenți pe front. Peste 300 de preoți sârbi au participat direct la luptele revoluționare¹¹. În urma războaielor balcanice (1912-1913), Patriarhia de Peci și-a extins jurisdicția și în Muntenegru. Sârbii se pregăteau pentru realizarea unității politico-religioase mult visate¹².

În aprilie 1877 s-a organizat o adunare a oamenilor politici albanezi la Ianina, adunare la care au cerut autonomia ținuturilor locuite de albanezi și folosirea limbii albaneze în administrație și în școli. Tratatul de la San Stefano i-a defavorizat, iar Liga de la Prizren, înființată în 1878 din membri ce reprezentau cele trei grupări religioase din teritoriile albaneze: catolică, musulmană și ortodoxă, n-a obținut nimic prin apelurile înaintate delegaților la Congresul de la Berlin. Albanezii erau considerați supuși ai sultanului. Refuzați de toate cercurile politice, albanezii au organizat revolte violente, pe care Poarta le-a înăbușit cu o deosebită cruzime. Necesitatea unei emancipări naționale a albanezilor se făcea tot mai simțită, iar războaiele balcanice au determinat Marile Puteri europene să acorde independență tânărului stat albanez¹³.

La încheierea războiului ruso-româno-turc din 1877-1878, România a dobândit Dobrogea, un teritoriu cu o situație socială și religioasă diferită de restul țării, dar a pierdut sudul Basarabiei reocupat de Imperiul țarist. Mitropolitul Calinic Miclescu a solicitat în scris binecuvântarea patriarhului ecumenic Ioachim al III-lea pentru unirea canonică a populației ortodoxe din acest

⁸ A. J. P. Taylor, *Monarhia habsburgică (1809-1918). O istorie a Imperiului austriac și a Austro-Ungariei*, trad. Cornelia Bucur, Edit. All, București, 2000, p.133.

⁹ Claudiu Cotan, „Serbia și Biserica Ortodoxă Sârbă în secolul al XIX-lea”, în *Analele Universității din Craiova, Seria Teologie*, nr. 3, 1998, pp. 31-44.

¹⁰ Raymond P. Janin, *Les Eglises orientales et les rites orientaux*, Paris, 1922, p.151.

¹¹ J. Mousset, *La Serbie et son Eglise (1830-1904)*, Paris, 1938, pp. 307-308.

¹² Claudiu Cotan, „Independența politică și religioasă a popoarelor din sud-estul Europei”, în *Analele Universității Ovidius-Seria Teologie*, nr. 1, 2008, pp. 145-160.

¹³ Claudiu Cotan, „Relațiile cu Bisericile Ortodoxe din Serbia, Bulgaria și Albania”, în *Autocefalie și comuniune*, Edit. Basilica, București, 2010, pp. 178-200.

teritoriu cu Mitropolia Ungrovlahiei. Patriarhul a acceptat cererea, dar a cerut clerului ortodox român să nu aibe comuniune religioasă cu bulgarii schismatici. Biserica Ortodoxă Bulgară fusese declarată schismatică în 1872, când Patriarhia Ecumenică era condusă de patriarhul Antim al VI-lea, fiind învinuită de filetism¹⁴. Într-o scrisoare din mai 1880, mitropolitul Calinic i-a mulțumit patriarhului pentru recunoașterea jurisdicției Bisericii Ortodoxe Române asupra Dobrogei, dar preciza că bulgarii dobrogeni erau cetățeni români și membrii ai Bisericii Ortodoxe Române¹⁵. De altfel, în această corespondență, mitropolitul Calinic îndeamna diferitele etnii care faceau parte din Biserica Ortodoxă la o bună înțelegere.

O imagine foarte clară asupra situației bisericești din Dobrogea ne este oferită de Raportul din 1879 înaintat episcopului Iosif Gheorghian de revizorul bisericesc Ieronim Ștefănescu. Documentul publicat de G. Ilinoiu într-un studiu este un rechizitoriu excelent asupra stării sociale, morale și canonice a clerului, dar și asupra stării materiale a locașurilor de cult¹⁶. În timpul păstoririi episcopului Partenie Clinceni s-a reușit ridicarea de noi biserici în cele două județe, Constanța și Tulcea. Legislația adoptată de statul român a permis o îmbunătățire a situației materiale a parohiilor dobrogene. În Dobrogea, ca și în restul României, religia ortodoxă era considerată dominantă, iar la consolidarea legăturilor dintre Dobrogea și România a participat și clerul ortodox.

În 1902 la conducerea Eparhiei Dunării de Jos a ajuns Pimen Georgescu. La investirea sa, regele Carol preciza: „Propovăduiește, dar, cuvântul Evangheliei în limba străbună, neuitând niciodată că mărirea țării este o menire a Bisericii ca și a statului, ambii de pururi nedespărțiți întru îndeplinirea aspirațiilor naționale”. Episcopul Pimen a reușit o bună organizare a clerului, fiind preocupat în mod special de pregătire pastorală a acestuia. De aceea a introdus conferințele preoțești, dar și obligația clerului de a ține predici și cateheze pastorale. A introdus foile matriculare în care să fie notate pregătirea culturală a preotului, conduita morală și activitatea acestuia. Prin condițiile economice create de stat numărul românilor ortodocși a crescut, iar viața bisericească s-a îmbunătățit¹⁷.

Situația politică și religioasă din sud-estul Europei s-a complicat în timpul celor două războaie balcanice, România fiind implicată în aceste conflicte și în disputele politice care au urmat. În timpul celui de-al doilea război balcanic contribuția la susținerea Armatei române a fost încurajată de ierarhii români și împlinită cu dăruire de călugării și călugărițele care au slujit în lazaretele de bolnavi. Mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei le-a cerut călugărilor și călugărițelor să slujească în spitalele militare, iar în ianuarie 1913 a trimis o circulară emoționantă mănăstirilor din Moldova: „... adevărata călugărie se desăvârșește nu numai în rugăciuni și îndeletniciri duhovnicești, ci, unite cu acestea, să fie și faptele, care să aducă foloase omenirii la toate cerințele vieții... E vremea ca toți fiii țării, de orice stare și orice vârstă, să aducă jertfa cuvenită, căci zilele grele sunt. Călugărițele din mănăstirile noastre să vegheze și să se pregătească. Cele bătrâne în singurătate să se roage lui Dumnezeu pentru țară și oastea noastră,

¹⁴ Ioan Rămureanu, Milan Șesan, Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, vol. II, Ed. IBMBOR, București, 1993, p. 485.

¹⁵ Gheorghe Vasilescu, „Mitropolitul primat Calinic Miclescu și recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, în *Autocefalia libertate și demnitate*, Edit. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, p. 338.

¹⁶ G. Ilinoiu, „Culte din Dobrogea”, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească, 1878-1928*, Cultura Națională, București, 1928, pp. 612-630.

¹⁷ G. Ilinoiu, „Culte din Dobrogea”, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească, 1878-1928*, p. 625.

cele tinere în corturi și spitale să îngrijească de răniți”¹⁸. La chemarea mitropolitului pentru pregătirea sanitară în caz de război au răspuns călugării și călugărițele din toată țara¹⁹. Călugărițele au fost solicitate să ajute și soldații holerici din lazaretul Turnu Măgurele, unde se pare că nu a mai fost nevoie de ajutorul lor. Sacrificiile preoților militari și jertfa monahilor din spitalele de răniți au contribuit la consolidarea statutului Bisericii Ortodoxe în societatea românească de la începutul secolului al XX-lea. Dar cea mai importantă implicare a clerului ortodox în susținerea dezideratelor naționale s-a făptuit în timpul Primului Război Mondial care a culminat cu fărâșirea României Mari.

BIBLIOGRAPHY

Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 51/1923, Implicarea călugărilor din Moldova în Primul Război Mondial.

Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 116/1912, Ajutoare pentru Flota de război și pentru Crucea Roșie, doc. nr 876/23 martie 1913.

Chiril al Bulgariei, „Opoziția contra Pactului de la Berlin. Răscoala de la Kresna”, Edit. Academiei de Științe, Sofia, 1955, recenzie de pr. lector Chiril Pistru în *Mitropolia Ardealului*, 1966, nr. 1-3, pp. 187-188.

Călugăr, D., „Preoți și familii preoțești în sprijinirea războiului de independență”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 359-360.

Cotan, Claudiu, *Ortodoxia și mișcărilor de emancipare națională din sud-estul Europei în secolul al XIX-lea*, Edit. Bizantină, București, 2004.

Cotan, Claudiu, „Serbia și Biserica Ortodoxă Sârbă în secolul al XIX-lea”, în *Analele Universității din Craiova, Seria Teologie*, nr. 3, 1998, pp. 31-44.

Cotan, Claudiu, „Independența politică și religioasă a popoarelor din sud-estul Europei”, în *Analele Universității Ovidius-Seria Teologie*, nr. 1, 2008, pp. 145-160.

Cotan, Claudiu, „Relațiile cu Bisericile Ortodoxe din Serbia, Bulgaria și Albania”, în *Autocefalie și comuniune*, Edit. Basilica, București, 2010, pp. 178-200.

Frăcea, Ilie, „Un document inedit despre ecourile proclamării independenței de stat a României în Transilvania”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 361-364.

Hristov, H. A., „The Russo-Turkish War of 1877-1878 and Bulgaria's Liberation from Ottoman Joke”, în *Bulgarian Historical Review* nr. 3, Sofia, 1988, pp. 9-18.

Ilinoiu, G., „Culte din Dobrogea”, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească, 1878-1928*, Cultura Națională, București, 1928, pp. 612-630.

Janin, P. Raymond, *Les Eglises orientales et les rites orientaux*, Paris, 1922.

Mousset, J., *La Serbie et son Eglise (1830-1904)*, Paris, 1938.

Paul, A., „Ofrande bănești și materiale ale Românilor transilvăneni și bănățeni în sprijinul războiului pentru independență”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 365-367.

Păcurariu, Mircea, „90 de ani de la proclamarea Independenței de Stat a României”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LXXXV, 1967, nr. 5-6, pp. 602-617.

¹⁸ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 51/1923, Implicarea călugărilor din Moldova în Primul Război Mondial.

¹⁹ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 116/1912, Ajutoare pentru Flota de război și pentru Crucea Roșie, doc. nr 876/23 martie 1913.

Stănciulescu, Al. N., „Clerul ortodox român în sprijinul războiului de independență”, în *Mitropolia Olteniei*, XXIX, 1977, nr. 4-6, pp. 342-351.

Rămureanu, Ioan, Șesan, Milan, Bodogae, Teodor, *Istoria Bisericii Universală*, vol. II, Ed. IBMBOR, București, 1993.

Taylor, A. J. P., *Monarhia habsburgică (1809-1918). O istorie a Imperiului austriac și a Austro-Ungariei*, trad. Cornelia Bucur, Edit. All, București, 2000.

Vasilescu, Gheorghe, „Mitropolitul primat Calinic Miculescu și recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, în *Autocefalia, libertate și demnitate*, Edit. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, pp. 336-353.